

Александар ИЛИЕВСКИ

ЗА ДЕЈНОСТА НА НАРОДНИОТ УНИВЕРЗИТЕТ ВО БИТОЛА МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ

За создавањето и дејноста на Народниот универзитет во Битола меѓу двете светски војни досега сè уште нема напишано поопстојни прилози. Со овој наш прилог без претензии на сеопфатност на проблематиката, правиме обид да ја прикажеме во неколку црти дејноста на овој универзитет во периодот меѓу двете светски војни, потпирајќи се притоа главно врз изворните податоци од Извештајниот преглед на Битолскиот народен универзитет од тој период¹). Натамошните научни истражувања ќе овозможат да се пронајдат и други изворни материјали со што ќе се овозможи да се добие поголема студија за целосната дејност на овој универзитет во разгледуваниот период.

Народниот универзитет во Битола бил создаден десет години по создавањето на Скопскиот народен универзитет²). Тоа значи дека градот Битола се здобил со свој народен универзитет многу порано од другите македонски градови.

Народниот универзитет во Битола бил создаден во периодот меѓу двете светски војни, во времето кога веќе била проширена мрежата на народните универзитети во Стара Југославија. Така на пример, Народниот универзитет во Загреб бил основан уште порано (1907), а меѓу двете светски војни такви институции биле формирани и во другите градови: Вараждин (1918), Сараево и Нови Сад (1919), Скопје (1920), Целје

¹) Извештајниот преглед на Битолскиот народен универзитет од тој временски период е објавен во книгата — Рад Народног универзитета у Битољу 1930—1940, Б-ка Битолског народног универзитета, св. 1, Битољ, 1940.

²) Види: А. Илиевски, Основањето и дејноста на Народниот универзитет во Скопје меѓу двете светски војни. — Гласник на ИНИ, Скопје, 1979, бр. 2—3,

(1921), Марибор и Крагуевац (1922), Светозарево (1923), Лесковац (1924), Сплит (1925), Вршац и Пожаревац (1926), Смедерево, Бијелина и Шабац (1928 г.) итн.³⁾. Овие институции во разгледуваниот период претставувале значајни форми на општо-културно образование и просветување на широките народни маси. Исто така, треба да се одбележи и тоа дека во споменатиот период од дејноста на овие институции се водела борба помеѓу работничките раководства, напредните синдикати, студентското и младинско движење предводени од КПЈ, од една страна, и тогашните владеечки режими, од друга страна, за идејна и научна превласт на народните универзитети. Во почетокот пред овие институции за народно просветување, КПЈ ја поставува задачата преку активно членување во раководствата и во другите образовно-културни и спортски манифестации и акции да дејствуваат на планот на идеолошко-политичкото и културно-просветното изградување и воспитување на широките народни маси. Оваа активност, особено се интензивира по 1937 година со доаѓањето на другарот Тито на чело на КПЈ.

Во 1936 година, како што е познато, во Македонија бил создаден и МАНАПО (Македонски народен покрет) кој главно бил од редовите на македонските студенти и интелектуалци—комунисти, а со цел: будење, развивање и јакнење на националната свест и култура на македонскиот народ, афирмација на македонскиот народен јазик и култура; борба против монархофашистичката диктатура и против тогашните ненародни режими, а со цел за демократизација на земјата и за федеративно уредување во кое Македонија ќе претставува одделна единица, соработка со сите прогресивни политички движења во Југославија кои на македонскиот народ му го признаваат правото на слободен социјален, економски, политички, културно-просветен напредок и развиток и сл.^{3a)}. Со оглед на таквата активност што ја пројавувале прогресивните сили на напредното работничко и комунистичко движење под водството на КПЈ, во разгледуваниот период, режимските власти често пати настојувале да ја попречуваат дејноста на народните универзитети, како и на другите образовно-културни и други институции. Во такви услови бил создаден и ја реализирал својата дејност и Народниот универзитет во Битола. Инаку, создавањето на Битолскиот народен универзитет, започнува уште при крајот на 1929 и почетокот на 1930 година.

Иницијативата за основање на Битолскиот народен универзитет, поконкретно била дадена на конференцијата што би-

³⁾ Поопширно за ова види: D-r Borivoj Samolovčev, *Образование odraslih u prošlosti i danas*, Zagreb, 1963; D-r Ranko Bulatović, *Univerzitet za sve*, PFV, Beograd, 1980, и др.

^{3a)} Види: Д-р Лазар Соколов, *Културно-просветно задружение „Вардар“ во Загреб и неговата политичка дејност*, сп. „Историја“, 1972/VIII бр. 2, стр. 125.

ла одржана на 16. II. 1930 година, на која присуствувале повеќе граѓани од Битола. На оваа конференција едногласно била констатирана потребата во градот да се формира народен универзитет, чија задача би била да се одржуваат популарни предавања, пригодни академии, културни филмови, музички и вокални концерти, книжевни вечери и сликарски изложби, а со цел за просветување и културно издигнување на широките народни маси⁴⁾.

За реализирање на просветната задача, а со цел основање на народен универзитет, на 19. II. 1930 година бил избран и Привремен одбор составен од претставници на просветни и културни установи што постоеле во Битола, кои во прво време раководеле со работата на Народниот универзитет. За претседател на Привремениот одбор бил избран тогашниот окружен инспектор Миливоје Момчиловиќ, а покрај него во Одборот влегле и д-р Душан Лазичиќ; Димитрије Премовиќ, кој бил избран за потпретседател на Одборот; Драгомир Мариќ за прв секретар; Данило Димитриевиќ за втор секретар; како и Милан Петровиќ — за благајник⁵⁾. Привремениот одбор имал за задача, по извршувањето на сите подготовки, да ги известат надлежните власти и да побара од нив одобрение за основање на Народниот универзитет во Битола, се разбира откако ќе бидат изготвени Статутот и Правилата за работа. Со цел за успешно одвивање работата на Народниот универзитет во Битола, овој Привремен одбор формирал четири секции и тоа: 1) Секција за предавања, 2) Секција за театар, 3) Музичка секција и 4) Техничка секција. За овие секции биле избрани и раководители.

Така по едномесечна подготовка, на 16 март 1930 година на свечен начин била отпочната работата на Народниот универзитет во Битола, во салата на Градскиот театар. На почетокот од својата работа, Народниот универзитет бил помогнат од страна на Општината на градот Битола која му дodelила парична помош од 500 динари, а за простории за одржување на предавања му ја отстапила салата на Градскиот театар. На свеченото отворање Драгомир Мариќ одржал предавање на тема: „За значењето на народните универзитети“, а потоа бил одржан и концерт. Во текот на истата година, Народниот универзитет во Битола, во соработка со основното училиште „Кирил и Методиј“ бил приреден концерт, со претходно одржано предавање на тема: „За значењето на школската поликлинаика“, како и на 30 март, истата година каде било одржано предавање „За соколовството“, а потоа уследил и концерт. Така во 1930 година — првата година од деј-

4) Рад Народнoг универзитета у Битољу..., стр. 4.

5) Ibidem.

носта на оваа културно-образовна институција во Битола, биле организирани три приредби со вкупно 786 посетители, или просечно по 262 посетители на едно предавање⁶⁾.

Во учебната 1930/31 година, за успешната работа на Народниот универзитет во Битола, била иницирана потребата од изработка на Правила. Оваа задача била доверена на секретарот на тогашниот Привремен одбор, Драгомир Мариќ.

Тој стапил во контакт со Скопскиот народен универзитет од кој биле позајмени и Правилата за работа, и по нивното конечно изработување, тие биле поднесени на одобрување на седницата од 31 октомври 1930 година, каде биле и усвоени. Според Правилата за работа на Народниот универзитет во Битола било предвидено со неговата дејност да раководи Советот на предавачите како највисок орган. Тој пак од своите редови избирал и Извршен одбор. За први членови на Извршниот одбор на Народниот универзитет во Битола, биле избрани: за претседател—Михајло Ѓукиќ, тогашен директор на Трговачката академија, за потпретседател—Славка Ѓорѓевиќ, тогашен професор во гимназијата; за прв секретар—Драгомир Мариќ, за втор секретар—Милан Петровиќ, а за благајник—др Антун Жугара, проф. во гимназијата. За членови на Извршниот одбор биле избрани: школскиот надзорник—Данило Димитриевиќ; лекарот—Николај Фиталов, како и директорот на тогашната Земјоделска школа во Битола—Алберт Ведерњак⁷⁾. Со тоа Народниот универзитет ја поставил дејноста врз здрави основи.

Според Правилата во дејноста на Народниот универзитет, најголем простор заземала предавачката активност, која била поразвиена во зимските месеци. Најчесто предавањата се одржувале во неделни и празнични денови, а само по потреба во работни денови. Со цел да побуди поголем интерес за присуство на предавањата, Народниот универзитет организирал и филмски проекции, по одржаните предавања.

Бидејќи Народниот универзитет во Битола не поседувал материјални средства за набавка на филмски апарат за преокцеја, истиот се обратил за помош до тогашната Бановина. Управата на тогашната Вардарска Бановина со седиште во Скопје, согледувајќи ја потребата од просветување му доделила на Народниот универзитет парична помош од 8.000 динари, за набавка на апарат за проектирање на филмови, со кој се служеле во тоа време и другите културни установи во градот. За пре-

⁶⁾ Ibidem, str. 5.

⁷⁾ Ibidem, Како што може да се види од изнесеното, уште од почетокот на својата дејност Народниот универзитет во Битола, соработувал и со другите образовни и културни институции, што биле основани во различни години, како на пример: четиригодишните основни, тн. „народни школи“ (1918), нижата гимназија (1918—19), нижото трговачко училиште (1918—19), земјоделското училиште, трговачката академија (1928—29), и др.

давачи на Народниот универзитет биле ангажирани наставници од гимназијата, трговачката академија, земјоделската школа, како и од други струки. Веќе, во учебната 1930/31 година, биле одржани 18 предавања на кои присуствувале околу 4320 посетители. Во таа година била организирана и првата уметничка изложба, која траела од 1 до 7 јули. На неа биле застапени главно дела од областа на сликарството и декорацијата и експонати од вајарството и дрворезот.

Во учебната 1931/32 година, првото предавање било одржано на 22 ноември 1931 година, а последното на 17 јануари 1932 година. Меѓутоа, со оглед на строгата цензура што ја водела тогашната режимска власт, над сите културно-образовни и други институции, работата на Народниот универзитет со акт под бр. О. н. бр. 1 од 1 јануари 1932 година, била прекината од Министерството за просвета, бидејќи Правилата подлежеле на потврдување и одобрување⁸⁾. Таа процедура била пролонгирана, а Народниот универзитет својата работа ја продолжил дури на 12 ноември 1932 година. При тоа, новоизбраниот Извршен одбор подготвил и план на предавања и го испратил до Министерството на просвета за одобрување. Планот, односно Правилата биле одобрени дури во месец јануари 1933 година. Тоа пак било причина дејноста на Народниот универзитет во споменатата година да се одвива само два месеци. За тој временски интервал биле одржани 6 предавања, на кои присуствувале 1246 посетители.⁹⁾

Во поглед на предавачката активност, интересно е да се одбележи дека Народниот универзитет својата дејност сè до 1933, односно 1934 година, ја концентрирал само во градот, додека по селата таква активност не постоела. Дури во пролетта 1934 година, овој универзитет својата предавачка активност ја проширил и по селата. Во таа година, Народниот универзитет, одржал 25 предавања од кои 20 во Битола и пет во селата на Мариовскиот крај. Предавањата биле проследени со филмски проекции на кои земале учество околу 6050 посетители.

Интересно е да се одбележи дека во 1933 година, активноста на културно-образовен план, по претходниот прекин на дејноста, кај Народниот универзитет повторно заживеала. Покрај него и другите културни институции во Битола ја продолжиле својата работа. Така, во 1933 година во Битола и битолскиот крај имало пет народни библиотеки и читалишта со вкупен книжен фонд од 10438 единици. Покрај библиотеките и читалиштата, во таа година, работеле уште: една пеачко-театарска група, една стрелачка дружина, три кола на „Трезвена младина“, како и 20 видови задруги.

⁸⁾ Ibidem, str. 8.

⁹⁾ Idem, str. 9.

Од 1934 година Народниот универзитет во Битола ја проширил својата активност и по селата. Во таа година биле одржани следниве предавања:

1. Д-р Антун Жегура, За модерното пчеларство (во с. Буково);

2. Иван Кањух, За безалкохолната преработка на овоштитата (во с. Буково). Ова предавање било одржано по повод Неделата на трезвеноста;

3. Д-р Ј. Јовановиќ, За добиточните заразни болести (во с. Бистрица); и

4. Д-р Ј. Јовановиќ, Добиточните заразни болести (во с. Брушник)¹⁰).

Скопскиот и Битолскиот народен универзитет, во тој временски интервал, одиграле мошне значајна улога во формирањето и дејноста и на другите народни универзитети во Македонија, чиј број во 1935-та година се зголемил.

Во месец ноември, поточно на 9 и 10. XI. 1953 година во Белград во зградата на Коларчевиот народен универзитет¹¹) бил одржан Југословенски конгрес на Народните универзитети, на кој од Македонија присуствувале претставници од Народниот универзитет во Скопје и Битола, и тоа: Д-р Воислав Радовановиќ од Скопскиот народен универзитет и Иван Кањух, делегат од Народниот универзитет во Битола. На истиот Конгрес, делегатот од Битола Иван Кањух истакнал: „Покрај предавањата во градот, одржуваме предавања и во периферијата, а и по селата, каде што народот доаѓа во поголем број. Карактерот на предавањата во околните места е од практична природа, како на пример: За пчеларството, за заразните болести кај добитокот и слично¹²)“.

Во учебната 1935/36 година, Народниот универзитет во Битола ја проширил својата активност — вовел нови образовни филмови: предавања, академии, проекции на филмови и слично. Биле одражни 37 предавања, две свечени академии и проекции на четири културни филмови. Просечно на едно предавање присуствувале околу 250 слушатели. Од предавањата во таа година регистрираме неколку поинтересни.

1. Никола Шуба, Лав Толстој — Свечено предавање по повод 25-годишнината од неговата смрт;

2. Марко Лазиќ, Животот и дејноста на Никола Тесла (со проекции);

3. Томислав Чубелиќ, Убавината, силата, здравјето — идеал на грчката уметност (со проекции);

¹⁰) Рад Народнoг универзитета у Битољу..., стр. 37.

¹¹) Коларчев Народни универзитет — Споменица, Београд, 1932, стр. 7.

¹²) КНУ — Споменица..., стр. 59.

4. Д-р Јован Јовановиќ, Млекото како извор на човеко-вата сила, здравјето и народната благосостојба (со проекции) и др.

Во учебната 1935/36 година била одржана и свечена академија во Народниот универзитет, по повод 2000-годишнината од раѓањето на Хорације, на која учествувале матурантите од Битолската гимназија, а д-р Антун Жегура одржал говор за животот и работата на Хорације.

Со оглед на оскудните материјално-финансиски средства во наредната 1936/37 година, Народниот универзитет во Битола, својата дејност ја обавувал само во градот. Така, во таа година, биле одржани 33 предавања, на кои присуствувале околу 6800 посетители, или просечно на едно предавање по 206 посетители. Биле одржани следните предавања:

1. Катерина Поповиќ, Животот и работата на Петар Ко-чиќ (свечено предавање по повод 20-годишнината од неговата смрт);

2. Арпад Лебл, Запознавање на човекот;

3. Иван Кањух, Родителските грешки во интелектуалното воспитување на младите;

4. Д-р Миодраг Грбиќ, Новите археолошки откритија во Југославија, со проекции;

5. Часлав Стојадиновиќ, Работата и личноста на Јован Цвијиќ. (Свечено предавање по повод десетгодишнината од неговата смрт);

6. Д-р К. Робев, Шуберт (со музички илустрации); и др.

Во истата година Народниот универзитет во Битола, по повод 100-годишнината од смртта на Пушкин, а во соработка со воената музика и пеачките друштва во Битола, приредил свечена академија, на која за книжевното творештво на А. С. Пушкин предавање одржал суплентот од гимназијата — Миодраг Ѓурѓевиќ, а воведна реч дал тогашниот претседател на Народниот универзитет во Битола — Јован Продановиќ.

Треба да се одбележи дека во месец јануари 1937 година, за прв пат при Битолскиот народен универзитет била основана и библиотека која со својот книжен фонд многу помогнала на планот на просветното и културно издигнување на широките народни маси, како и за нивното марксистичко изградување, бидејќи истата располагала и со марксистичка литература.

Заслугата на Битолскиот народен универзитет во тоа време е што тој, иако со скромен предавачки кадар и скромни материјално-финансиски средства, сепак успеал во регионот да пружи скромна помош во отворањето и дејноста и на други народни универзитети. Така на 18 април 1937 година на покана од Општината на градот Ресен, во тоа градче престоју-

вал Иван Кањух при што одржал едно предавање. Овој датум всушност се зема за почеток на основањето на Народниот универзитет во Ресен¹³⁾.

Поинтензивна предавачка активност Народниот универзитет во Битола развил во учебната 1937/38 година во која биле одржани 37 предавања, на кои присуствувале околу 4798 посетители.

Позабележителни предавања во таа година биле:

1. Д-р Првош Сланкаменац, За детските лаги;
2. Катерина Поповиќ, Вуковиот живот и работа (по повод прославата 150-години од раѓањето на Вук Караџиќ);
3. Михајло Петровиќ, Хераклеа Линкестис (со проекции);
4. Д-р Ф. Месеснел, Чешката архитектура низ вековите (со проекции);
5. Д-р Ј. Јовановиќ, Витамините како животни чинители (со проекции);
6. Калипсо Налча, Роберт Шуман (со музички илустрации), и др.

Во учебната 1937/38 година Народниот универзитет од Битола во некои околни места одржал и предавања тесно поврзани за хигиената и здравјето меѓу кои:

1. Д-р Десанка Пјаниќ, Влијанието на сонцето, воздухот и водата врз телесниот развој на училишните деца;
2. Д-р Вукашин Попадиќ, Заразните болести кај училишните деца;
3. Д-р Моша Гераси, За штетното влијание на алкохолот и тутунот врз развојот на младината;
4. Д-р Константин Робев, За маларијата;
5. Д-р Димитрие Несторовиќ, За ракот и сл.

Во наведената учебна година биле прикажани и некои филмски проекции проследени со предавања, од кои како позабележителни се наведуваат оние на Ч. Стојадиновиќ: За Ки-на и Египет, потоа на М. Милошевиќ, за Индокина и Авганистан; на Иван Кањух, За Тристан и Изолда и други.

Во споредба со претходната година, во учебната 1938/39 година, предавачката активност на Битолскиот народен универзитет била намалена, а како причина се наведуваат околностите што тогаш салата на Градскиот театар, во која се одржувале предавањата, била дадена под закуп на киното „Балкан“, и во тоа време се одржувале филмски проекции. Имено, во наведената учебна година, Народниот универзитет одржал 31 предавање со вкупно 2307 посетители. Од предавачката активност во таа година, наведуваме само некои предавања, како на пример:

¹³⁾ Рад Народнот универзитет у Битољу..., стр. 15.

1. Бранко Наумовиќ, За земјоделството во Данска (предавање проследено со филмски проекции);

2. Часлав Стојадиновиќ, Личноста и реформаторското дело на Кемал Ататурк (со проекции);

3. Арпад Лебл, Техниката и природата;

4. Д-р Атанас Христидис, Мемоарите од времето на турскиот период од Битола;

5. Филота Филовиќ, Психоанализата и правото и др.

Додека пак од предавањето што се одржале на село во истата година регистрираме:

1. Бранко Наумовиќ, Улогата на земјоделските науки во практичното земјоделство (во с. Љубојно);

2. Бранко Наумовиќ, Земјоделските проблеми на нашиот крај, а специјално на селото Лавци (во с. Лавци);

3. Часлав Стојадиновиќ, Кружењето на водата и нејзиното значење за земјоделството (с. Крстоар), и др.

Позабележителна предавачка активност од разгледуваниот период, како во градот, така и во околните места овој народен универзитет имал во учебната 1939/40 година. Во таа година, биле одржани 57 предавања со 10959 посетители. Од повеќето предавања одржани во таа година на Народниот универзитет, регистрираме само неколку:

1. Иван Кањух, Психолошкиот профил на средношколската младина во Битола, (со проекции);

2. Ѓорѓе Милошевиќ, Хајри Хајне, поет на германската романтика;

3. Радмила Комарчевиќ, Животот во Скандинавските земји (со проекции);

4. Д-р Вукашин Попадиќ, Маларијата (во соработка со Домот за народно здравје — со проекции);

5. Часлав Стојадиновиќ, Монт Еверест — предавање проследено со филмски проекции;

6. Славјанка Бојаџиќ, Развитокот на живите битија (со проекции);

7. Д-р Константин Робев, Телесната конструкција и карактерот (со проекции);

8. Часлав Стојадиновиќ, За земјотресот од 1931 година; и др.

Во наредената учебна година повеќе од предавањата што се одржувале во Народниот универзитет биле проследени со филмски проекции. Како позабележителни ќе ги наведеме:

1. Д-р Марија Попадиќ, За доењето и исхраната на децата;

2. Д-р Моша Гераси, Чистотата на телото, облеката и станот;

3. Д-р Вукашин Попадиќ, Надрилекарство;

4. Д-р Миливое Лазаревиќ, Болестите условени со настинка;

5. Д-р Борислав Светиев, Труењето со храна. Исправно конзервирање на храната;

6. Д-р Вукашин Попадик, За маларијата;

7. Иван Кањух, На кои начела треба да се придржуваме при воспитувањето на децата;

8. Д-р Константин Робев, За стомачниот тифус; и други.

Покрај предавачката активност во градот, Народниот универзитет од Битола, во таа година организирал повеќе предавања и на село. Како на пример:

1. Иван Кањух, За воспитанието на децата (во с. Барешани);

2. Иван Кањух, Новите методи во воспитувањето на децата (во с. Велушина);

3. На кои барања треба да се придржуваат родителите при воспитувањето на своите деца (во с. Брусник);

4. Родителските грешки во воспитувањето (во с. Нижеполе);

5. Д-р Димитрије Несторовиќ, За маларијата (во с. Барешани);

6. Д-р Димитрије Несторовиќ, За беснилото (во с. Дихово);

7. Здравко Радојевиќ, За значењето на овоштарството (во с. Дихово);

8. Часлав Стојадиновиќ, За индустриските растенија (во селата: Крстоар, Бистрица и Буково);

9. Д-р Константин Робев, Акутните и хроничните заразни болести (во с. Брусник) и др¹⁴⁾.

На 10 март 1940 година Народниот универзитет во Битола, свечено ја одбележал 10-годишнината од својата дејност. На свеченоста, покрај видни граѓани на Битола во тоа време, присуствувал и др Првош Сланкаменац, претседател на Сојузот на народните универзитети на тогашна Вардарска Бановина, при што истакнал дека: „... Битолскиот народен универзитет е еден од најактивните во земјата“¹⁵⁾. На прославата за историскиот развикот и 10-годишнината од дејноста на Народниот универзитет во Битола, зборувал професорот Иван Кањух — тогашен секретар на Универзитетот, а потоа д-р Константин Робев, кој одржал и предавање за културно-просветното значење на Битола. По првиот дел на свеченоста бил одржан и концерт на кој учествувале тогашните хорови: „Кајмакчалан“, потоа хорот на „Државната потполна гимназија“ и др. По завршувањето на прославата, бил одржан стручен собир на кој била донесена резолуција за методот, целите, содржи-

¹⁴⁾ Ibidem, str. 58.

¹⁵⁾ Idem, str. 22.

ната и дејноста на народните универзитети на село со разработен план и програма.

Според извештајните податоци во севкупната предавачка активност на Народниот универзитет во Битола за период од една деценија (1930—1940 година), вкупно биле одржани 286 предавања на кои присуствувале 59.434 посетители, или просечно на едно предавање околу 208 присутни посетители. Во тој временски интервал биле одржани предавања од областа на психологијата, филозофијата и педагогијата — 40; од областа на историјата, културната историја и археологијата — 38 предавања; од областа на техниката, стопанството и економијата — 23; од областа на алкохолизмот — 9 предавања итн. Или уште поконкретно, во разгледуваниот десетгодишен период од дејноста на Народниот универзитет во Битола (од 1930—1940 година) најголем број предавања биле од областа на медицината ветеринарството и хигиената, чии број изнесувал над 100 предавања.

Од одржаните предавања во тој временски интервал, најголем број биле во градот — 165 предавања; на периферните делови — 78, а на село околу 43 предавања¹⁶).

Покрај предавачката активност, Народниот универзитет во Битола, одржувал и курсеви пред сè од практичната примена на сознанијата од поодделни научни дисциплини. Посебно се истакнува неговата дејност на планот на просветувањето на село, каде за селаните се одржувале курсеви од областа на хигиената, домаќинството, здравственото просветување и друго.

Битолскиот народен универзитет работел и на планот на изведувањето на аналфабетски курсеви, а во кои активно биле вклучени пензионирани учители и учителки. Времетраењето на овие курсеви што најчесто се одржувале во зимскиот период изнесувало 4 месеци. Бројот на посетителите на аналфабетските курсеви, се движел од 15 до 60 посетители. И курсевите биле поставени на централистичка основа, а под контрола на Министерството на просвета, кое давало одобрување за нивната работа. Покрај тие курсеви, постоеле и таканаречени домаќински школи, кои најчесто ги посетувале девојчињата на возраст од 15 до 19 години. Неписмените лица немале право да ги посетуваат домаќинските школи, туку само курсевите. Наставата во домаќинските школи траела 10 месеци, а на курсевите 5 месеци. Мажените жени немале право да ги посетуваат домаќинските школи, туку само курсевите¹⁷). Курсеви би-

¹⁶) Idem, str. 24. Попрегледно за предавачката активност во разгледуваниот период на Битолскиот народен универзитет види — Прилог 1—Статистика за предавањата и слушателите.

¹⁷) Поопширно за ова види: Упутство за отворање аналфабетских течајева, „Народно просвеќивања“, свеска 1, година II, Београд 1941. Додека пак Упатството за отворање на домаќинските курсеви може да се најде во списанието „Народно просвеќивање“, свеска 10, година I (1940).

ле организирани не само во градот, туку и на село при што момчињата и девојките се запознавале со најелементарни знаења за работа во земјоделството и домаќинството.

* * *

Резимирајќи ја во куси црти десетгодишната дејност на Народниот универзитет во Битола, може да се заклучи дека во разгледуваниот временски период од 1930—1940 година, оваа културно-образовна и просветна институција и покрај тоа што била создадена со дозвола и скромна финансиска помош на тогашните режимски власти, постепено се претворила и во значајно средиште на повеќе прогресивни сили од градот Битола и околните места (скоевци, симпатизери и членови на КПЈ и др.), кои оваа институција ја користеле по легален пат да дејствуваат на планот на марксистичкото изградување на поголем број работници и интелектуалци, со што се овозможило во битолскиот крај пред Втората светска војна да се интензивира напредното студентско, работничко и комунистичко движење.

Покрај тоа не мала заслуга има Народниот универзитет и во културното издигнување на битолските граѓани, потоа на граѓаните од околните села и градови преку одржување на разни предавања од областа на природните и општествените групи предмети, потоа од областа на стопанството, историјата, географијата, јазикот, филозофијата, уметноста, земјоделството, сточарството, овоштарството, живинарството, хигиената и здравјето, културата и спортот и сл. Затоа, треба да се истакне неговата улога во просветувањето на народот.

Меѓутоа, не треба да се изгуби од вид фактот, дека, иако тој универзитет извршил големо влијание за општо-културното и просветно издигнување на народот, сепак тој преку одредени предавања од областа на историјата, јазикот, па дури и географијата сред народот имал за цел да обавува денационализаторска улога и асимилација на македонскиот народ. При тоа, секогаш прогресивните сили (работници, селани, студенти, симпатизери и членови на КПЈ¹⁸) успешно им се спротивставувале на таквите негативни влијанија од страна на тогашните режимски власти.

На крајот, може да се каже дека Народниот универзитет во Битола во периодот меѓу двете светски војни во својата дејност ги изневерил надежите на неговите покровители, бидејќи одиграл значајна улога во севкупната просветно-култур-

¹⁸) Поопстојно за ова види: Битола и Битолско во НОВ 1941 и 1942, (прва книга), Изд. Општински одбор на Сојузот на здруженијата на борците од НОВ—Битола, Друштво за наука и уметност—Битола, Издавачка дејност „Развиток“, Битола, 1978 (материјали од Симпозиумот), како и на истото место прилогот на Д-р Трајче Грујоски, Развојот на Народноослободителното движење во Битола и Битолско 1941 и 1942, стр. 13—59).

на и образовна дејност, како и во општо-културната и воспитна активност на македонскиот народ во неговото подготвување за активно учество во нашата социјалистичка револуција од 1941—1945 година.

ПРИЛОЗИ

Иако прилозите за вкупната дејност на Народниот универзитет во Битола меѓу двете светски војни, не се комплетни, тие сепак презентираат одредени сознанија за тогашната дејност на оваа значајна образовно-културна институција. Прилозите се однесуваат само на дејноста на Народниот универзитет во Битола.

Прилозите од 1 — 5 се презентирани според факсимилите направени од извештајот под наслов: „Рад Народногог универзитета у Битољу 1930—1940“, Битољ, 1940, стр. 59—66.

Се надеваме дека читателот со помош на овие прилози ќе ја надополни својата претстава за дејноста на Народниот универзитет во Битола меѓу двете светски војни.

Прилог 1

Статистика предавања* и слушалаца

Година	Број предавања				Број слушалаца				Просечан број слушалаца на едно предавање			
	У центру града	На перифер. града	У селима	Укупно	У центру града	На перифер. града	У селима	Укупно	У центру града	На перифер. града	У селима	Укупно
1929 30	3	—	—	3	786	—	—	786	262	—	—	262
1930 31	18	—	—	18	4320	—	—	4320	240	—	—	240
1931 32	7	—	—	7	2294	—	—	2294	327	—	—	327
1932 33	6	—	—	6	1646	—	—	1646	208	—	—	208
1933 34	20	—	5	25	5080	—	970	6050	254	—	194	242
1934 35	21	5	6	32	5704	1000	1200	7904	271	200	200	247
1935 36	18	13	6	37	5209	2730	1518	9240	289	210	253	250
1936 37	22	10	1	33	2170	1500	130	6800	235	150	130	206
1937 38	18	19	—	37	2898	1900	—	4798	161	100	—	130
1938 39	13	15	3	31	2307	1800	510	4637	179	120	170	150
1939 40	19	16	22	57	4639	1700	4620	10959	244	106	210	192
Укупно	165	78	43	286	40053	10630	8948	59434	243	136	208	208

* Поред ових предавања на Народном универзитету у Битољу приређено је у току протеклих 10 година и 17 приредаба пригодног карактера (прослава, академија, книжевних вечери, комеморативних вечери и др.) које је посетило укупно 5700 лица.

Факсимил од книгата: Рад Народногог универзитета у Битољу 1930—1940, Битола 1940.

Статистика предавања по струкама

Ред. број	НАУКЕ	Број предавања	Број слушалаца	Просечан број слушалаца
1	Филозофија	8	2252	282
2	Психологија	14	3839	273
3	Педагогија	18	4129	228
4	Религија	9	2311	257
5	Књижевност	14	2868	205
6	Уметност	8	2219	277
7	Музика	6	1197	200
8	Историја	26	7250	279
9	Културна историја	6	1330	222
10	Археологија	6	1662	277
11	Етнологија	6	1520	253
12	Географија	12	3179	265
13	Геологија и биологија	4	1147	287
14	Хемија	8	1075	134
15	Физ. и астрономија	4	1078	270
16	Техника и привреда	18	3650	203
17	Економија	5	727	145
18	Право и социолог.	5	999	200
19	Медицина, хиг. и спорт	91	12948	143
20	Ветерина	9	1974	219
21	Алкохологија	9	2080	281
	Укупно	286	59434	208

Факсимил од книгата: Рад Народног универзитета у Битољу 1930—1940,
Битољ 1940

Статистика културних филмова са уводним предавањима који су приказани на Народној универзитету у Битољу од 1935* до 1940 године.

Година	Број филмова	Колико пута су укупно приказивани	Просечан број посетилаца
1934/35	1	2	200
1935/36	4	13	287
1936/37	1	1	220
1937/38	20	50	190
1938/39	16	26	354
1939/40	26	32	480
Укупно	68	124	285

*Ј) Пре 1934/35 год. на Битољском народном универзитету нису приказивани културни филмови.

Факсимил од књигата: Рад Народног универзитета у Битољу 1930—1940, Битољ 1940

Преглед
прихода и расхода по годинама

ГОДИНА	ПРИХОД	РАСХОД
1929/30	Дин. 1241	Дин. 1145.20
1930/31	Дин. 13567.80	Дин. 12182
1931/32	Дин. 4842.80	Дин. 1798
1932/33	Дин. 4554.80	Дин. 1285
1933/34	Дин. 6930	Дин. 5131
1934/35	Дин. 7685	Дин. 5524.50
1935/36	Дин. 9416.50	Дин. 7024.25
1936/37	Дин. 8253.25	Дин. 6356.50
1937/38	Дин. 9962	Дин. 8336.50
1938/39	Дин. 12100.20	Дин. 6387.50
1939/40	Дин. 17206.50	Дин. 12316.50

Факсимил од книгата: Рад Народнoг универзитета у Битољу 1930—1940,
Битољ 1940

Списак предавача

који су одржали предавања на Битољском народном универзитету од 1930 до 1940 године.

- 1) Адамовић Коста, див. генерал.
- 2) Др. Атанацковић Сотир, управник Банов. болнице.
- 3) Др. Барух Давид, лекар.
- 4) Бојачић Славјанка, проф. гимназије.
- 5) Болтек Васле, држ. ветеринар.
- 6) Бућан Варнава, проф. богословије.
- 7) Велимировић Јован, проф. богословије.
- 8) Влахо Вјекослав, проф. трг. академије.
- 9) Влаховић Влајко, проф. богословије.
- 10) Вујовић Милорад, проф. гимназије.
- 11) Вулетић Новак, проф. трг. академије.
- 12) Др. Вучковић Љубица, лекар Дома народног здравља.
- 13) Госпавић Обрад, директор трг. академије.
- 14) Др. Грбић Миодраг, кустос Музеја Кнеза Павла.
- 15) Др. Грујић Олга, лекар Дома народног здравља.
- 16) Давидовић Десанка, проф. гимназије.
- 17) Дивац Миленко, адвокат.
- 18) Др. Дубови Јан, инжињер.
- 19) Др. Ђераси Моша, лекар.
- 20) Др. Ђорђевић Никола, ректор богословије.
- 21) Ђорђевић Тодор, проф. трг. академије.
- 22) Др. Жегура Антун, проф. гимназије.
- 23) Живковић Тодор, пуковник у пензији.
- 24) Златић Иринеј, економ богословије.
- 25) Јаковљевић Филип, адвокат.

- 26) Јовановић Велибор, проф. трг. академије.
- 27) Др. Јовановић Јован, ветеринарски инспектор.
- 28) Др. Јовановић Тома, лекар.
- 29) Др. Јелачић Алексије, доцент универзитета у Скопљу.
- 30) Др. Јурченко Димитрије, лекар.
- 31) Кањух Иван, проф. гимн.
- 32) Кањух Олга, проф. гимн.
- 33) Карановић Петар, војни прота.
- 34) Киријан Керн, архимандрит.
- 35) Комарчевић Радмила, проф. гимназије.
- 36) Др. Костић Василије, проф. богословије.
- 37) Кошевалијевић Ванђелија, учитељица.
- 38) Др. Лазаревић Миливоје, лекар.
- 39) Лазић Марко, проф. гимназије.
- 40) Лебл Арпад, проф. трг. академије.
- 41) Лешњаревић Петар, директор гимназије у пензији.
- 42) Љумовић Лука, проф. гимназије.
- 43) Др. Марић Драгомир, проф. богословије.
- 44) Марковић Стеван, проф. гимназије.
- 45) Марушић Јосиф, проф. богословије.
- 46) Маслић Леонид, проф. богословије.
- 47) Мачкић Петар, учитељ.
- 48) Др. Месеснел Франце, проф. универзитета у Скопљу.
- 49) Др. Милосављевић Тихомир, лекар.
- 50) Милошевић Богољуб, чиновник Народне банке.
- 51) Милошевић Ђорђе, суплент трг. академије.
- 52) Милошевић Марија, проф. гимназије.
- 53) Мицовић Предраг, проф. гимназије.
- 54) Младеновић Атанасије, школски надзорник.
- 55) Мурганић Драгољуб, учитељ у Ротини.
- 56) Налча Калипсо, наставник гимназије.

57) Наумовић Бранко, директор пољопривред-
не школе.

58) Наумовић Риста, држ. ветеринар у Ресну.

59) Др. Несторовић Димитрије, лекар.

60) Ничота Јован, школски надзорник.

61) Павловић Мирко, протојереј.

62) Парента Милош, ректор богословије у
пензији.

63) Петковић Велимир, проф. гимназије.

64) Петровић Милан, проф. трг. академије.

65) Петровић Михаило, асистент београдског
универзитета.

66) Петровић Риста, генералштабни мајор.

67) Пибровец Мирко, чиновник Народне банке.

68) Др. Пјанић Десанка, управник Дома народ-
здравља.

69) Др. Попадић Вукашин, лекар Дома народ-
ног здравља.

70) Др. Попадић Марија, лекар Дома народ-
ног здравља.

71) Поповић Катарина, проф. гимназије.

72) Поповић Новица, проф. гимназије.

73) Продановић Јован, директор гимназије

74) Радојевић Здравко, капетан у пензији.

75) Ракоњац Александар, учитељ у Новацима.

76) Др. Робевић Константин, лекар.

77) Др. Светијевић Борисав, лекар.

78) Др. Симеоновић Продром, лекар.

79) Скурић Нико, учитељ у Чилипима (Дал-
мација).

80) Др. Сланкаменац Првош, проф. универ-
зитета у Скопљу.

81) Др. Смодлака Војин, референт Мин. фи-
зичког васпитања.

82) Др. Стајић Александар, војни лекар.

83) Стефановић Живадин, селак-књижевник.

84) Др. Стефановић Ленка, лекар школске поликлинике.

85) Стефановић Ратимир, новинар (Београд).

86) Стојадиновић Часлав, проф. гимназије.

87) Стојовић Љубо, новинар.

88) Др. Странџковић Драгослав, доцент београдског универзитета.

89) Турк Алојзије, свештеник.

90) Др. Ћосић Никола, војни лекар.

91) Удицки Григорије, проф. богословије.

92) Др. Фила Анастас, лекар.

93) Филовић Филота, судија.

94) Др. Цали Петар, лекар.

95) Цисарж Бранко, проф. богословије.

96) Др. Челар Јосип, проф. трг. академије.

97) Чубелић Тома, проф. трг. академије.

98) Чухрај Александар, проф. гимназије.

99) Цуверовић Миодраг, проф. гимназије.

100) Др. Шорковић Ванђел, лекар.

101) Шуба Никола, проф. богословије.

Извршни одбор

Народног универзитета у Битољу

Претседник Јован Продановић, директор гимназије. Потпретседник Др. Константин Робевић, срески лекар. Главни секретар Иван Кањух, проф. гимназије. II секретар Часлав Стојадиновић, проф. гимназије. I благајник г-ца Славјанка Бојацић, проф. гимназије. II благајник Филота Филовић, судија.

Чланови Извршног одбора: Др. Димитрије Несторовић, лекар, Др. Вукашин Попадић, лекар Дома народног здравља, Бранко Цисарж, проф. богословије, Здравко Радојевић, кап. I кл. у пензији, Милорад Вујовић, проф. гимназије, и Љубо Стојовић, новинар.

Факсимил од книгата: Рад Народног универзитета у Битољу 1930—1940, Битољ 1940.

**ABOUT THE ACTIVITY OF THE ADULT EDUCATION CENTRE
OF BITOLA DURING THE PERIOD BETWEEN THE
TWO WORLD WARS**

S u m m a r y

In this article the author presents a part of the activity of the Bitola Adult Education Centre during the period between the two world wars.

This Adult Education Centre together with that one in Skopje belongs among the first adult education centres in Macedonia that had not met the needs of the regime of that time, that is, the denationalisation of the Macedonian people and minorities.

In spite of that within their leadership there were progressive socialist, worker's and communist forces headed by CPY and SKOY and the progressive trade unions being involved in the progressive educational activities in order to prepare the population for successful carrying out of our Socialist Revolution (1941—1945).

In the paper the author gives a chronology of the teaching activity of the Bitola Adult Education Centre between the two world wars illustrated by tables and other contributions.